

IOANA POP-TUPIȚĂ

Balade

Strângă badea la fereastă

1.

Strângă badea la fereastă:

-Acasă ești, tu, nevastă?

-Acasă, da' nu-s acasă,

Că-s în grădină frumoasă.

-De îț' place-a trăi bine

Gată-te și hai, cu mine.

- Io, măi, mândruț, m-aș găta

Da' am un pruncuț mititel,

Nu știu ce să fac cu el.

-Că pune apă pă foc

Și lasă pruncu' pă loc!

Ie o pus apă pă foc

Ș-o lăsat pruncu' pă loc,

Și s-o luat și s-o tăt dus.

La fântâna corbului

S-o pus jos și-o hodinit

Și s-o pus și-o povestit.

Ș-o văzut o turturé

Cât îi ie de mitité

Cu puiți lângă ie.

-Numa io ca și-o căță

Mni-am lăsat pruncuțu-așă.

-Tu, nevastă, tu, nevastă,

De-ț' pare rău c-ai zânit,

Du-te, drumu-i împetrit,

Du-te, pă unde-ai zânit!

Ié s-o luat și s-o dus,

Și o sosât pă-nsărat:

-Lasă-mă, om bun, de mas.
-Io, nevastă, te-aș lăsa
Da' am un pruncuț mititel,
Nu-i puté durni de el.
-Da' mama lui unde-i dusă?
-Nu știu, la crâșmă-i cu curvarii,
Ori la drum îi cu tâlharii.
-De s-a vâji ș-a zâni,
Ce masă i-i pregăti?
- Io oi unge-o cu rășână,
Ș-oi aprinde-o c-o mășână.
Când în casă s-o băgat,
Pruncu-n brață l-o luat,
Țăță ca mama i-o dat.
El capu' că i-o tăiet,
Și pruncuțu' s-o-necat
În sângele mâne-sa
De ce-o fujât cu badea.

Culeasă de la Bozai Ioana a lu' Iura, Sat Șugătag, 67 ani, în 2014.

Fata înșelată de corturar

2.

Frunză verde de stânjar,
Numa asară-am fost la bal,
M-o cerut un corturar.
Corturaru-i om deștept,
S-o-mbrăcat locotinent.
- Hai, mândruță, hai, cu mine,
Că știu calea-n codru bine
Și te-oi duce și pă tine.
- Io, mândruț, cu drag m-aș duce,
Am în lume-o mamă dulce
Și dor de ie m-a ajunge.
- Te-oi trece un pod de-aramă,
Nu ț-a zâni dor de mamă.
- Io, mândruț, cu drag m-aș duce

Am în lume-un tată dulce
Și dor de el m-a ajunge.
- Hai, c-om trece-un pod de ptiatră
Și-i uita c-ai avut tată.
- Hai, mândruță, hai, cu mine,
Că știu calea-n codru bine
Și te-oi duce și pă tine.
- Io, mândruț, cu drag m-aș duce
Da' am pă lume-o soră dulce
Și dor de ie m-a ajunge.
- Hai, c-om trece-un pod de flori
Și-i uita că ai surori.
- Io, mândruț, cu drag m-aș duce
Da' am pă lume-un frate dulce
Și dor de el m-a ajunge.
- Hai, c-om trece-on pod de brazî
Și-i uita c-ai avut frați.
- De tri zâle mărg pă cale,
Nu ț-am pus nicio-ntrebare:
- Unde sunt curțăle tale?
- Uite, colo-ntre vâlcele
Îi vide tri corturile
Acele-s curțăle mele,
Dacă vrei, hai, intră-n ele,
Dacă nu, la revedere!
- Vai, de mine și de mine,
Ce-am făcut, n-o făcut nime.
- Bună zua, mamă mare,
Ce lucrezi în zua mare?
- Fac inele de vânzare.
- Da' de lucru ce mni-i da?
De mâncare ce-oi mânca?
- Boticuța la dreapta,
Coșărcuța la stânga,
Și te du a căpăta.
Acela ț-a si lucru
Io nu ț-oi da altu.
- Vai, de mine și de mine,
Ce-am făcut, n-o făcut nime.
Că de la prăjături cu mnere
Am ajuns să umblu-a cere.

De la patu' cel pufos
Am ajuns să mă culc jos.
De la prăjături de toate,
Am ajuns la găini moarte.

Culeasă de la Bozai Ioana a lu' Iura, Sat Șugătag, 67 ani, în 2014.

Fata furată

3.

P-o fată de general,
O furat-o un țâgan.
Tâganu așa-i spunea:
-Hai, mândruță, hai, cu mine,
Că știu calea-n codru bine
Și te-oi duce și pă tine.
-Cum focuțu mneu m-oi duce
Am acas-un tată dulce,
După mine mult a plânge.
-Hai, c-om tré un pod de piatră
Și-i uita c-ai avut tată.
-Hai, mândruță, hai, cu mine,
Că știu calea-n codru bine
Și te-oi duce și pă tine.
- Cum focuțu mneu m-oi duce
Am acas-o mamă dulce,
După mine mult va plânge.
-Hai, c-om tre un pod de-aramă
Și-i uita c-ai avut mamă.
-Hai, mândruță, hai, cu mine,
Că știu calea-n codru bine
Și te-oi duce și pă tine.
- Cum focuțu mneu m-oi duce
Am acas-o soră dulce,
După mine mult va plânge.
-Hai, c-om trece-un pod de flori,
Și-i uita că ai surori.
- Hai, mândruță, hai, cu mine,

Că știu calea-n codru bine
Și te-oi duce și pă tine.
- Cum focuțu mneu m-oi duce
Am pă lume-un frate dulce,
După mine mult va plânge.
-Hai, c-om tre un pod de acat'
Și-i uita c-ai avut fraț'.
El din gură tăt zăcea,
Ea din picioare tăt mergea
Până la cort ajungea.
Ș-apoi, dă-i, cu leú, dă-i, cu banu,
- Mamă, m-o-nșălat țăganu.
Că de la sticle cu parfum,
Am ajuns să dorm în fum.
De la stivele de lemne
Am ajuns s-adun surcele.
Vai, amar zălele mele,
Că două-s bune, zăce-s răle.

*Culeasă de la Paul Maria a lu' Bojdeanu din Pruni, 68 ani,
Mara, în 2015 (Învățată de la tata, Hotea Ioan Căsuleanu).*

Cătana

4.

A trecut an cu an
Ca la orișăce sărman,
Veni luna lu' noiembrie,
Veni ordin să mă cheme.
Mă dusei la regiment,
Îmi dădu echipament.
Îmi dădu o manta
Numa petice pă ea.
Îmi dădea o tunică,
Cu petice o sută.
Îmi dăde un pantalon
Cu petice-un milion.
Și cu cheltuială multă
Mă-mbrăcă în ținută.

După ce m-o îmbrăcat,
Alții m-o luat la furat,
Îm' furară gamela, capela,
Sustânătoriu, apărătoriu.
D-apoi de ciorapi, crezi că scap?
Aulio, frate, Niculae,
De baie tăț' nasturii ți-i taie.

Culeasă de la Paul Maria a lu' Bojdeanu din Pruni, Mara, 68 ani, în 2015 (Învățată de la tata, Hotea Ioan Căsuleanu).

Soldatu' lui Vlad Țepeș

5.

Țepeș o trimăs în spionaj un soldat, da când o plecat de la el,
i-o pus o țăpușă lungă și i-o zâs așa:

De te-or prinde turcii
Să nu scoț' o vorbă
Chiar de te-or tăie.
Că de-i scoate-o vorbă,
De mine sau de țara mé,
Vei peri într-însa,
Tu și familia ta.
Și l-o trimăs la turci. Turcii l-o prins și l-o dus la sultan, care
l-o întrebat:

- Unde este Țepeș?

Câtă oaste are?

- Unde este Țepeș,

Tu nu vei afla

Când m-o trimis vodă

Spre oștirea ta

O țăpușă lungă

În fața mea căzu

Și mi-o spus

C-oi peri eu

Și familia mea.

Acum mor cu mândrie

Pentru țara mea.

Atunci sultanu o căzut pe gânduri și s-o înturnat câtă ai săi și
le-o zâs:

- De-ar avé vodă cât mine
Cete de arcași
Ar cuprinde lumea
Cu ai săi ostași.

După care i-o dat drumu, nu l-o omorât.

Culeasă de la Dunca Ioan a lu' Vasoc, Șieu, 94 ani, în 2015.

Un român năcăjât

6.

Înt-o zî de sărbătoare,
Înt-o zî cu mândru soare,
Domnu Ștefan cel vestit,
Domnul cel nebiruit,
El pă cal încălica
Și cu mulți voinici pleca
De la scara curțâlor
La beserica Vadului.
Clopotile răsuna,
Armăsarii spumega,
Frânile și le mușca
Și poporu tăt strâga:
- Să trăiești, Măria Ta!
Când o fo în depărtare
Ce să aude oare?
Glas de om ce strângă tare:
- Hei, ho, Bourean!
Trage brazda pă tăpșan.
Ștefan Vodă să opri,
Și din gură așa grăi:
- Auzât-ați, auzât,
Glas de român năcăjât?

Într-o clipă să-l gășâți
Și cu el aci să-m` fiți.
Cinci ostași mi s-alegeau
Pă român ce mi-l aflau
Și la Domnul l-aduceau.
-Măi, române, să n-ai teamă.
-Teamă n-am că sunt român
Teamă n-am că mi-ești stăpân.
Eu sunt un șoim Puricel
Puișor de voinicel,
Dar când am fost la război voinic
Mni-o căzut voaga din mână
De o sabie păgână.
O căzut și mâna me
Cu păgânu alături'.
De atunci n-am ce să fac
C-am ajuns un biet sărac.
Toată vara m-am rugat
De bogați cei din sat
Să-m' dăie plugu să ar
Da mni-o fo ruga-n zadar
Doamne, la tătari când mă duceai
Un bou mare îmi luai
Un bou îl înjugai
Și de lucru m-apuca
Că săracu n-are soare
Nici zâle de sărbătoare.
Apoi Ștefan cel Mare
Zăse câtă el:
-Măi, Purice, fātu mne
Iată, ce-ț' hotărăsc eu,
Ie-ț' un plug cu șase boi
Și meri bogat de la noi.
Ie-ț' movila rodosie
Ca s-o ai de plugărie.
Dar în vârful-i să te-așăzi
Ca străjăr să priveghezi
Tătarii când vei vide
C-au intrat în țara mé
Tu să strâgi cât vei pute:
-Sai, Ștefane, la hotare

C-au intrat tătarii-n țară.
Atunci eu te-oi auzi
Ca un zmeu m-oi rezezi
Nici urmă n-a rămâne
De tătari în țara mé.

Culeasă de la Dunca Ioan a lu' Vasoc, Șieu, 94 ani, în 2015.

Gruia

7.

Pă timpuri di demult,
N-o fo armă pă pământ,
N-o fost pușcă-sabdia,
Ca să-l prindă pă Gruia.
În Țara Hațegului
La birtu împăratului,
Unde beu Novacii roată,
Masă frumoasă de piatră.
Și la foc cine șâde?
Șâde Gruia lu' Novac
Și cu bătrânu Novac.
Ei tăt beu, să licoveau,
Și pă Dumnezău gândeau.
Numai Gruia-ngândurat
Stă oleacă supărat.
Cu clopu pă oti lăsat.
Și Novac să tăt gândea
Și câtă Gruia zâcea:
–Ce ești, Gruio, supărat,
Ori banii ți s-o gătat?
–Banii nu mni s-o gătat
Da mni-i dor de însurat.
–Nu ești, Gruio, de-nsurat
Că încă fetele te bat.
–Nu să poate tată,
Să sie-n lume o fată
Să mă poată bate-o dată.
–Du-te, Gruie, și te-nsoară.

Sub cel țărniș de rătită,
Este-o fată pitulită,
Să mni-o aduci noră mnie
Soțioară scumpă țâie.
Gruia locului nu sta
El pă cal încăleca
Și la țărniș iute pleca.
Acolo când ajungea
Sta pă loc și să gândea,
Oare asta mni-i ursâta,
Care mni-o gășât tata?
Să o scol, să nu o scol?
De o scol ea mă răpune
Că-n sfârșât i-o urâciune.
Di tri pălmi de lată-n frunte
Cu un oti, pă cât un munte,
Di-un metru de lată-n spată
Ca o claie negreblată.
Atunci sluta lumunii să treza
Și câtă Gruia zâcea:
–Ce-i Gruia, țî s-o urât zâlele,
Sau ce vânt te-o adus la mine?
Vrei tept în tept să ne luptăm,
Sau în săbdii să ne tăiem?
–Tept la tept, c-așă-i mai drept.
Prinde-mă, tu, bărbătește
Că te prind ieu femeiește.
Gruia pă slut-o prindea
Și cu ie-n pământ când da
Până-n jărniș o băga.
Sluta să opintea
Și pă Gruia-l rădica
Și cu el în pământ da
Până-n subsuori îl băga.
Atunci Gruia tremura
Și câtă slută zâcea:
–Aici de când am intrat
Calu nu l-am adăpat.
Vreu să adăp calu iară
Și ne luptăm pân` desară.
În fugă cum alerga

O uitat a-l dezlega.
Și pă cal încăleca
Și la cal pinteni că da.
Calu iute să lua
Și în lume să ducea
Să ducea cu par cu tăt.
Iar Novac acasă sta
Și locu nu ști-l găsa,
Că l-a omorî sluta.
El pă cal încăleca
Și după Gruia pleca.
Gruia când îl vedea,
El din gură așa zăcea:
–Tată, joc de mine ți-ai bătut,
Astă ursată mni-ai găsât?
–Ț-am spus că nu ești de-nsurat,
Că și fetile te bat?
Hai și ti-i uita la tata
Cum să va lupta cu fata.
Înapoi că să-ntorcea
Sluta lumii iar durnea.
Novac când la ea mergea
Cu pticioru în ea da,
Di tri pălni o tăvălea.
–Ce-i Novace, ți s-o urât zălele,
Sau ce vânt te-o adus la mine?
Vrei tept în tept să ne luptăm
Sau în săbdii să ne tăiem?
–Tept în tept, c-așa-i mai drept.
Prinde-mă, tu, femeiește
Că te prind eu bărbătește.
Sluta lumii îl prindea,
Și cu Novac în pământ da,
Pân la jărunț` îl băga.
Iar Novac când s-opintea
Pă slută o rădica
Și cu ie în pământ da
Până-n grumaz o băga,
Sabia din șold scotea
Și capul i-l reteza.
Stai, Gruită, bine,

Nu fuji di-un fleac,
C-amu n-are niciun cap.

*Culeasă de la Bud Gheorghe a lu` Mnihaiu Coratorului, Breb,
90 ani, în 2016.*

Pintea Năzdrăvanu

8.

Spun povești, minuni destule,
Despre Pintea Năzdrăvanu,
Spaimă-ntunecată, cetini,
Ce-mpresoară Caraimanul.
Mari isprăvi de vitejie,
Povestesc acum vouă.
Ascultați, acum la mine
Să vă spun și eu vo două.
Pintea frajed copilandru
La ciobani intrase slugă
Și-l muncea întruna gândul
Cum ar face el să fugă.
Înt-o zî, umblând cu turma,
Întâlnește-n cale-o zână.
–Bună zua, măi, voinice!
–Bună inimă, stăpână!
–Spune-m`, Pinte, ce te doare,
Și de ce ești trist la față?
Poate-oi fi în stare
Să te-ajut cu o povață.
Pintea stă prostit și râde,
Ce să zică, ce să ceară?
Dar, răspunse într-o doară:
–Dă-m` putere Sfântă Zână,
Ca să bat pă toți ciobanii,
I-aș znopi numa` o dată
De m-ar pomeni cu anii.
–Dacă vrei să prinzi putere,
Haida, Pinte, și te scaldă,

Colo-n Iezer, unde apa-i
Ca și laptele de caldă.
Pintea nu așteaptă,
Altă vorbă de la zână.
Face cum îi fu porunca
Și se-ntoarce gros la stână.
Iar pă când ajunge-acolo,
Stă pă gânduri și să miră
Că crescut-o el pă cale
Ori ciobanii să miciră?
Cu pitici, așa nimernici,
Tumna el să-ș` pună mintea?
Milă-i fu să îi mai bată,
Și plecă în lume Pintea.

*Culeasă de la Bud Gheorghe a lu Mihaiu Coratirului, 90 ani,
Breb, în 2016.*

Balada inimii

9.

Moșieru Pintilie
Internat într-un spital
Aștepta săptămânal
Noutăți de la moșie.
Le primea prin vizitiu
Că știa că-i grijuliu.
De vreo două luni încoace
Inima-l îngrijora
Nici nu bea, nici nu mânca
Se topea pe loc și pace.
Doctorii i-au spus ritos:
- Caută-te, serios!
Iar boierul ca s-asculte
Vizitiului i-a spus
Să-l ferească Cel de Sus
Să-i aducă vești urâte.

Și Ion pășind sfios

Îl salută bucuros:
Hai, noroc!
- Ce vânt, Ioane?
Ce vânt nou pe la conac
Cum o duc ai mei, ce fac?
Vânt de cel mai bun cucoane
Vânt de iarnă sănătos
Șugubăț și urzâcos.
Numai că păzând conacul
O murit Grivei săracu.
- O murit?
- Murit, stăpâne!
- Lasă, nu te speria,
Murii oameni, nu-i așa?
Și de ce-a murit, Ioane?
- Păi, pitesc c-a îndopat
Hoit de cal pân-o crepat.
- Hoit de cal?
- De cal, stăpâne.
- Ce-ați avut cu bietu câne?
Și cum de vă-mpinse dracu
Să-i dați hoit de cal, săracu?
- Vai, de capu meu, stăpâne,
Că uitai ca de poveste
Să vă spun și altă veste:
Știți, căluții mititeii
S-au dus și ei sărmăneii.
- Cum? Armăsarii mei de rasă?
- Ceasul rău, cucoane, lasă.
Vezi, de inimă, stăpâne,
Că-ți găsești și cal și câne.
- N-ați avut alți cai acasă?
Decât cailor mei de rasă?
Și de ce-au murit, Ioane?
- S-au spetit, asta-i beleaua
Cărând apă cu sacaua.
- Cu sacaua? V-ați smintit?
Vai, de capul meu, sârmanu.
Ce-ați udat cu dâșii? Fânul?
- Vai, de capul meu, săracul
Cum gândiți așa ceva?

Au tras bieții la saca,
Fiindcă s-a aprins conacul.
- Ce? Conacul meu frumos?
- Ars, cucoane, până jos.
Bietul om, la disperare,
Întrebă cu glasul stâns:
- Și de unde s-o aprins?
- Păi, de la cucoana mare.
Îi făcém privedi, sărmana,
Când i s-o aprins năframa.
- Omule, ai căpiat?
Ești nebun sau ești turbat?
Ce-i cu mama, spune odată?
- Ce să fie?
A iertat-o Cel de Sus
Ș-a-ngropat-o.
- A murit?
- Sub bolta viței,
Și-a dat sufletul, cucoane.
- Și de ce-a murit, Ioane?
- Păi, de oful coconiței.
Cum s-o desmorțât omățul
O fugit cu logofățul.

Culeasă de la Botnar Ileana, Săpânța, 64 ani, în 2017.